

Patyi András*

A jogegységipanasz-eljárások gyakorlatának néhány alapkérdése

Az Országgyűlés 2019 decemberében a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) akkori módosításával új döntés-felülvizsgálati és jogorvoslati eszközt vezetett be:¹ megteremtette a Kúriánál előterjeszthető jogegységi panasz lehetőségét maga a Kúria határozataival szemben.² A jogegységi panasz bevezetéséről és annak lehetséges továbbfejlesztési irányairól, a jogintézmény természetéről készített elemzésem *A jogegységi panasz bevezetésének és továbbfejlesztésének néhány kérdése* címmel a 65 éves Cs. Kis Lajos tiszteletére készült kötetben jelent meg.³ Az említett tanulmányban a jogegységipanasz-eljárás kezdeti időszakáról írtam, számos módosításra irányuló felvetést tettem, ezek egy része meg is jelent a törvényben, a jogegységi panasszal kapcsolatban azóta a Bszi. bizonyos szabályait a jogalkotó módosította, emellett kialakult a jogegységi panaszok elbírálásának egy jól körvonalazható gyakorlata, amelyek együtt indokolják, hogy a korábban megjelent írásomat az új tapasztalatok alapján átgondoljam és kiegészítsem. Ezzel a rövid áttekintéssel szeretném köszönteni pályatársamat és barátomat, Kis Norbert professzor urat születésnapja alkalmából!

* Egyetemi tanár (Nemzeti Közszerológiai Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar).

¹ Az egyes törvényeknek az egyfokú járási hivatali eljárások megteremtésével összefüggő módosításáról szóló 2019. évi CXXVII. törvény, 72. §.

² Osztovits András és Varga Zs. András a *Magyar Jogban* 2020-ban megjelent cikkei már egyfajta elemzést tartalmaztak az új eljárásrendről, részben a precedensrendszer kérdéseit elemezve. Lásd: Osztovits András: Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 67. (2020) 2. 72–80.; Varga Zs. András: Tíz gondolat a jogegységről és a precedenshatásról. *Magyar Jog*, 67. (2020), 2. 81–87.

³ Patyi András: A jogegységi panasz bevezetésének és továbbfejlesztésének néhány kérdése. In Pongrácz Alex (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 65 éves Cs. Kiss Lajos tiszteletére. Ut vocatio scientia*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 303–322.

A jogegységi panasz lényegi jellemzői

Magyarország Alaptörvényének 25. cikke szerint a Kúria (más feladatai mellett) biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. A jogegység biztosítása a jogállamiság fogalmának meghatározó részét képező jogbiztonság érvényesülése szempontjából elengedhetetlen követelmény. Alapvető elvárás a működő jogrendszerrel szemben, hogy az állampolgárok számára tegye kiszámíthatóvá, előreláthatóvá, hogy milyen jogosultságokkal rendelkeznek, és milyen kötelezettségek terhelik őket a jog adott szabályai alapján. Ez nem pusztán a jogalkotó feladata (a jogi normák világos, egyértelmű és pontos megfogalmazásával⁴), hanem a jogalkalmazó bíróságokra háruló kötelezettség is.⁵ A bíróságok a jogbiztonság e követelményét azzal is teljesítik, ha hasonló tényállással rendelkező esetekben hasonló tartalmú döntést hoznak, hasonló elvi alapon értelmezik a jogot. E követelmény teljesülése garancia, hogy a bíróságok nem önkényes megfontolások alapján döntenek el az egyes eseteket. A jogegységi panasz intézményének bevezetése ezt a célt szolgálta.

Ennek megfelelően a Bszi. jelenleg hatályos, módosított 41/B. § (1) bekezdése alapján jogegységi panasznak van helye – a pervezetésre vonatkozó végzés kivételével – a Kúriának az eljárási törvény alapján további fellebbezéssel, felülvizsgálati kérelemmel vagy felülvizsgálati indítvánnyal (a törvény a felülvizsgálati kérelem kifejezés alatt mindhárom jogorvoslati kérelmet érti) nem támadható határozata ellen, ha a felülvizsgálati kérelemben a Kúria 2012. január 1. után hozott és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától (a továbbiakban: a Kúria közzétett határozata) jogkérdésben való eltérésre már hivatkoztak, és a Kúria az eltéréssel okozott jogsértést határozatában nem orvosolta. A (2) bekezdés szerint jogegységi panasznak van helye akkor is, ha a Kúria ítélkező tanácsa jogkérdésben – jogegységi eljárás kezdeményezése nélkül – úgy tér el a Kúria közzétett határozatától, hogy az adott eltérésre az alsóbb fokú bíróságok határozatában nem került sor.

⁴ A jogbiztonságnak a jogalkotó által teljesítendő követelményeiről lásd például: Ficsor Krisztina: A normák határozott megfogalmazásának problémája a büntetőjogban – a normavilágosság fogalma az Alkotmánybíróság döntéseiben és a bírói gyakorlatban. *Pro Futuro*, 8. (2018), 3. 37–59.

⁵ A jogállamiság és jogbiztonság követelményeinek részletesebb tartalmi szempontjairól lásd például: Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011). [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-e); Lon Fuller: The Morality that Makes Law Possible. In Lon Fuller (szerk.): *The Morality of Law*. New Haven, Yale University Press, 1969. 33–94.; Joseph Raz: A joguralom értéke. In Takács Péter (szerk.): *Joguralom és jogállam. Antológia a Rule of Law és a Rechtsstaat irodalmának köréből*. Budapest, ELTE ÁJK, 1995. 116–131.; Jeremy Waldron: The Rule of Law. In Edward N. Zalta (szerk.): *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford, Stanford University, 2020, <https://plato.stanford.edu/entries/rule-of-law>

A jogegységi panaszt döntésfelülvizsgálati, ezen belül változatlanul sajátos jogorvoslati eszköznek tekintem. Indokolja ezt egyrészt az elnevezése („panasz”) és az eljárás lehetséges eredményei is. Úgy vélem, fenntartható az intézmény kettős jellegére utaló „Janus-arcú intézmény” megjelölés, mert az eljárás eredménye lehet egyrészt az, hogy a Kúria megállapítja a jogkérdésben történt eltérést, és hatályon kívül helyezi a támadott határozatot, másrészt az is, hogy a Kúria bár megállapítja, hogy a jogkérdésben eltérés történt, mégsem helyezi hatályon kívül a támadott határozatot, mert az eltérést indokoltnak találja.⁶ Tehát a fél szempontjából az eltérés panaszban indítványozott sikeres megállapítása a panasz „sikertelenségének” minősülhet, mert a támadott határozat hatályában fennmarad és a további ítélkezés mércéjévé válik.⁷

Korábban is említettem, hogy – részben a fentiek miatt is – vitatott lehet a jogegységi panasz valódi természete: vajon teljes egészében jogorvoslatnak tekinthető-e, vagy a célját tekintve nem a jogsérelem orvoslása, hanem a jogegység biztosítása az elsődleges célja. Akkori álláspontomat továbbra is fenntartom, miszerint az elsődleges célja a jogegység biztosítása (ez egyfajta objektív jogvédelmi cél és szerep), még abban az esetben is, ha az eredménye lehet akár az adott esetben a szubjektív jogvédelem, az egyéni jogsérelem orvoslása is.⁸ A Kúria jogegységipanasz-ügyekben kialakult gyakorlatában is többször kifejtette, hogy a jogegységipanasz-eljárás nem az alapeljárás, a per folytatása, hanem önálló, *sui generis* eljárás, amelyben a Kúriának a bíróságokra kötelező jogértelmezésről is döntenie kell: „A Kúria jelen ügyben is rámutat arra, hogy a jogegységipanasz-eljárás egy, a Bszi-n alapuló, rendkívüli, jogerő utáni, jogegységet célzó *sui generis* eljárás. A jogrendszer belső koherenciájának megteremtését szolgáló önálló eszköz. Jogorvoslati eljárás ugyan, de nem a per folytatása.”⁹

Emellett egy további jellemzőjét is kiemelttem a jogegységipanasz-eljárásnak, méghozzá az alkotmányjogi karakterét. Ennek indoka, hogy a panasz-eljárás és a jogegységipanasz-ügyben hozott döntések a törvény előtti egyenlőség alaptörvényi követelményének érvényre juttatását jelentik azáltal, hogy biztosítják az egységes jogalkalmazás feltételeit. Ez hasonlóvá teheti a Kúria érvelését az alkotmánybírósági érvelés sajátosságaihoz – az alkotmányjogi érvelés módszertanának ismerete elengedhetetlen ebben az eljárásban. Ezenkívül e kontextusban az Alaptörvény 28. cikkének a jogszabályok bírói értelmezésére vonatkozó rendelkezéseit is alkalmazni kell, ami szintén a jogegységipanasz-eljárás alkotmányjogi karakterét erősíti.¹⁰ Ahogy megfogalmaztam,

⁶ Bszi., 41/D. § (1) bekezdés.

⁷ Patyi i. m. (3. lj.) 303–304.

⁸ Uo., 304.

⁹ Jpe.I.60.011/2021/3. számú határozat.

¹⁰ Patyi i. m. (3. lj.) 304–305.

„az Alkotmánybíróság több mint 30 évnyi tapasztalatot halmozott fel a korábbi esetek kezelését, azaz a megelőző döntések újabb döntések meghozatala során való figyelembe vételét és felhasználását illetően. Ezek közül a tapasztalatok közül a Kúria többet is hasznosítani tudott, illetve iránymutatásként alkalmazott a jogegységi panasz eljárások lefolytatása során.”¹¹

A 2021. évben 38, 2022-ben eddig 10 jogegységi panasz érkezett a Kúriára. A jogintézmény bevezetése óta számos ügyet befejezett a Kúria, ezen időszak alatt kialakult egy jól átlátható és követhető gyakorlat, amelyből kirajzolódnak a Jogegységi Panasz Tanács jogértelmezésének irányvonalai. Ennek köszönhetően a tapasztalat azt mutatja, hogy a panaszt benyújtó felek is egyre inkább e gyakorlatot figyelembe véve, a Tanács korábbi határozataiban megjelenő érvekre hivatkozva fogalmazzák meg panaszaikat. Az Alkotmánybíróság (AB) gyakorlata tehát példaként alkalmazható a panaszeljárások befogadásra vonatkozó rendelkezéseinek értelmezése és a jogkérdésben való eltérés érdemi elbírálása során.¹² Ezért talán nem haszontalan az AB érvelésének természetére vonatkozó korábbi elemzésem ismételt áttekintése, ezt követően azt világítom meg, hogy ezek a tapasztalatok a Kúria jelenlegi gyakorlatában hogyan hasznosultak.

A precedensek és a „tesztek” szerepe az Alkotmánybíróság gyakorlatában

Az Alkotmánybíróság az ugyanazon kérdés eldöntésével foglalkozó korábbi döntések sorozatával fokozatosan (de adott esetben akár egyetlen döntés meghozatalával) úgynevezett tesztek alakít ki, a „precedenseknek” pedig e tesztek lefolytatása során van alapvető szerepük. A tesztek nemcsak egy-egy alkotmányos jog tartalmának, vagy éppen az abba való ütközés megállapításának, hanem eljárásjogi kérdések eldöntésének is alapjául szolgálnak. Így beszélhetünk befogadási-visszautasítási tesztről, ezen belül az indítvány megfelelőségének tesztjéről, de természetesen a legfontosabbak az érdemi kérdésekre kialakított tesztek. A tesztek elvégzése során az AB mindannyiszor rendre felsorolja (vagy főlemlíti) a korábbi döntéseket, és kiemeli azok lényegét. Ez olykor egy-egy mondat, gyakran azonban egész bekezdések földidézését jelenti az autoritásként hivatkozott korábbi határozatból, majd az azt megerősítő további határozatok felsorolása következik. Ilyen érdemi teszt például a hátrányos megkülönböztetés tesztje, az alapjogok ütközésének tesztje, az alapjog korlátozásának tesztje (az úgynevezett alapjogi tesztek), a jogállamiság egyes alkotóelemeinek kibontását elvégző teszt, vagy éppen a vívmányteszt, amely annak kiszűrését, kibontását jelenti, hogy

¹¹ Uo., 305.

¹² Uo., 305–306.

mi tekinthető a történeti alkotmány vívmányának és így kötelező alkotmányos értelmezési keretnek.¹³

Nemcsak az egyes tesztek belső szerkezete (amely gyakran többrétegű), hanem a korábbi döntések fölhasználása is sajátos, de figyelemre méltó mintázatot mutat az AB döntéshozatali rendjében. Mielőtt a legfontosabb teszt (az alapjog-korlátozás ellenőrzése) belső logikáját vázlatosan áttekintenénk, érdemes a magyar kartális precedensrendszer árnyoldalára is felhívni a figyelmet. Az egyes alkotmányi rendelkezésekhez kapcsolt értelmezések nem önálló normák, ezek természetükből fakadóan csak érvelések és értelmezések, emiatt elvileg mindig csak az adott alaptörvényi rendelkezésekkel együtt, azok kiegészítéseként lehetnének kezelhetők. A hazai alkotmánybírósági gyakorlat azonban az 1990-es évek elejétől úgy alakította magát, hogy miután egy alkotmányossági probléma kapcsán egy-egy alkotmányi rendelkezésből kiolvastott és az adott rendelkezéshez rögzített egy döntési formulát vagy egy értelmezést, a későbbiekben általában csak megidézte az adott alkotmányi rendelkezést (esetleg nem is idézte, csak általánosságban utalt rá), és az indokolásában kialakított saját döntési formuláját tekintette az alkotmányosság megítélésének alapjaként.

Ez egy olyan sajátos precedenstechnikához vezetett, amelyben a döntés alapjául szolgáló alkotmányi szöveg helyett az alkotmánybírósági határozatok által létrehozott döntési formulákat és normatívákat, vagyis az AB saját mondatait, az abban megfogalmazott tételeket használta föl az alkotmányossági kérdés megítélésének alapjaként, azaz kanonizált, önálló életre kelő indokolásszövegek normaként való használatáról beszélhetünk. A problémát maga az AB is elismerte, hiszen maga is hangsúlyozta, hogy az „Alkotmánybíróság bár a döntéseiben felhasználta a korábbi határozataiban tett okfejtéseket és megállapításokat, a döntéseinek jogalapja mindig a hatályos alkotmány adott rendelkezése volt”.¹⁴ A korábbi okfejtések és megállapítások felhasználása éppen azt jelenti, hogy a döntéseket azok alapján hozták meg, és természetes, hogy végső jogalapként az Alkotmány rendelkezése szolgált.

Ez a helyzet nem sokat változott az Alaptörvény hatálybalépése óta sem, egyrészt a régi alkotmánybírósági határozatok átvétele miatt is, másrészt az Alaptörvény hatálybalépése után hozott újabb, precedensként lefektetett indokolási értelmezések is ugyanezt a módszert követik.¹⁵ Mindennek példaként érdemes

¹³ Az alkotmánybírósági döntéshozatali rendszer és az egyes tesztek (mércek) kialakulására átfogó jelleggel lásd: Sólyom László: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Budapest, Osiris, 2001. 19–250.

¹⁴ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, indokolás, [29].

¹⁵ Ez a kritika többször megjelenik Pokol Béla párhuzamos vagy különvéleményeiben; lásd még például: Blutman László: Az alapjogi teszt a nyelv fogságában. *Jogtudományi Közöny*, 67. (2012),

az Alaptörvény hatálybalépése előtti, az Alaptörvény negyedik módosítása által hatályon kívül helyezett határozatok további felhasználásának tesztjét röviden idézni.

Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) 19. cikk (2) bekezdése 2013. április 1-jei hatállyal megváltoztatta az Alaptörvény Záró és egyes rendelkezéseinek 5. pontját, és annak szövegét úgy állapította meg, hogy „Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat.” A normaszöveg tehát a korábbi határozatok hatályvesztését mondta ki, rögzítve, hogy a joghatások nem változnak, azaz például a megsemmisített jogszabályi rendelkezés ezzel nem kel újra életre. Kérdésként vetődött fel ezek után, hogy az AB felhasználhatja-e a korábbi (az Alaptörvény előtt hozott) határozatait, alapíthatja-e arra egy-egy alkotmányos jog értelmezése, teszt elvégzése során az érvelését. Az idézett alaptörvényi rendelkezés szerint világos, hogy nem.

Az Alkotmánybíróság által rögzített új teszt ennek az ellenkezőjét vezette le. Egyrészt rögzítette, hogy már az Alaptörvény hatálybalépése után kimondta, hogy az újabb ügyekben felhasználhatja az Alaptörvény hatálybalépése előtt hozott határozataiban szereplő érveket, ha „az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges”.¹⁶ Az AB az Alaptörvény hatálybalépése utáni korai időszakban sem tette félre korábbi gyakorlatát, de a korábbi Alkotmányon alapuló határozatokban kifejtett elvi jellegű megállapítások felhasználása során megkívánta az előző Alkotmány és az Alaptörvény megfelelő szabályainak tartalmi összevetését és mérlegelését, immár az Alaptörvény új értelmezési szabályaira is tekintettel.

Ehhez képest kellett volna változást előidéznie az Alaptörvény negyedik módosításának, de mindössze annyi történt, hogy az AB megszigorította a korábbi döntés felhasználásának tesztjét. Mindenekelőtt rögzítette, hogy a Záró rendelkezések 5. pontja alapján a fentiekben ismertetett összevetés eredményeképpen az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott határozataiban foglalt érvek felhasználását kellő részletességgel indokolni kell, viszont a korábbi alkotmánybíróági döntésben megjelenő jogelvek figyelmen kívül hagyása az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén is lehetségessé vált, a szabályozás változása a felvetett alkotmányjogi probléma újraértékelését hordozhatja. Vagyis a korábbi határozatok hatályon kívül helyezése

4. 145–156.; Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: Érvelés alapjogi jogvitákban. *Iustum Aequum Salutare*, 13. (2017), 2. 105–119.

¹⁶ 22/2012. (V. 11.) AB határozat, indokolás, [40].

nem akadályozza a felhasználást, csak részletesebben meg kell indokolni azt, viszont a mellőzést megalapozhatja.

A jogegységipanasz-eljárások lefolytatása, a korábbi és az új határozat közötti jogkérdésben való eltérés megítélése szempontjából fontos, hogy miként fest ez az újfajta precedensfelhasználási teszt. A korábbi határozatokban kidolgozott érvek, jogelvek és alkotmányossági összefüggések felhasználásának feltétele (1) egyrészt az, hogy az Alaptörvény adott szakasza tartalmilag egyezik az Alkotmánnyal, (2) kimutatható az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, (3) megtörténik az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele, (4) a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, továbbá (5) szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indoklásába történő beillesztése. Ebből az öt lépésből áll tehát az a teszt, amely a korábban meghozott, de az alkotmányozó által hatályon kívül helyezett (azaz már nem is létező) határozatainak a figyelembevételét vizsgálja. Az alapjog-korlátozási teszthez hasonlóan tehát itt is többlépéses műveletről van szó, ahol az első kérdés eredménye (konklúziója) a következő lépés premisszájává (kiindulópontjává) válik, vagyis a teszt alapján a korábbi lépések felhasználhatóság melletti eredménye ellenére bármelyik lépés vezethet oda, hogy végül a felhasználásnak akadálya van, vagyis a korábbi döntés nem használható fel, nem szolgálhat hivatkozási alapként. Az AB ugyanakkor azt is egyértelművé tette, hogy nem egyszerű érvként kezeli ezeket a döntéseket, hanem a hatályát veszített alkotmánybírói határozatokat forrásként jelöli meg, és „a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket”.¹⁷

Az alkotmányozó kifejezett akaratától és az alaptörvényi normaszövegtől eltérően a korábbi döntések felhasználásának és hivatkozásának a végső jogalapjaként a döntések indoklásával és azok alkotmányjogi forrásaival szemben a demokratikus jogállamban érvényesülő alapvető követelmények jelennek meg. Az AB fő érve az volt, hogy ezeknek „mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatók, követhetők legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja.”¹⁸ E teszt részletes említése azért is fontos, mert az AB megfelelő indok esetén módosíthat korábbi gyakorlatán, és el tud térni korábbi döntéseitől más tesztek során is, de ez a teszt kifejezetten az eltérés-fenntartás kérdéskörét kezeli, hasonlóan ahhoz, ahogyan a Kúria a jogegységipanasz-eljárásokban szembesült a jogkérdésben eltérő döntés fenntartása vagy fenn nem tartása problémájával.

¹⁷ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, indokolás, [32].

¹⁸ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, indokolás, [30]–[33].

Korábbi alapkérdésem volt az, hogy lehet-e az alapjog-korlátozási teszt a jogegységipanasz-eljárás egyik mintája.

A jogkérdésben való eltérés megléte vagy hiánya, illetve az eltérés indokoltsága vagy indokolatlansága (pontosabban ezek megítélése) egyfajta állandóságot (persze nem merevséget) mutató, kiszámítható eljárásrendet, azaz teszteket igényel. Az alaptörvényi szabály és egy más jogszabályi rendelkezés közötti (az indítványban állított) normakonfliktus elbírálása az alapjogsérelem megállapításától (azaz annak eldöntésétől, hogy a jogszabály alkotmányosan megengedett módon korlátozza-e az alaptörvényi rendelkezést) az alapjog-korlátozás szükségességének, majd végül az arányosságának vizsgálatáig, elbírálásig tart, ez az alapjog-korlátozási teszt záró mozzanata. Az alapjog-korlátozási teszttel kapcsolatban talán a legfontosabb annak többrétegűsége, a kiindulási alapok és következtetések szerepe, amelyben nemcsak ezek egymásra épüléséről van szó, hanem arról is, hogy a premisszák alapját és a konklúziók levonásának kereteit az AB határozataiban kidolgozott formulák szolgálják. A többrétegűség tehát azt jelenti, hogy a teszt vizsgálati szempontjai egymással szorosan összekapcsolódnak, az egyes vizsgálati lépések eredményei a következő lépések premisszáinak tekinthetők.¹⁹ Mindez nemcsak azt jelenti, hogy a vizsgálat már egy korábbi szakaszban történő kérdésfeltevés szintjén is fennakadhat, hanem azt is, hogy egy-egy lépés kihagyása a következő lépés premisszájának érvényességét és ezzel a végső érvelés koherenciáját ingathatja meg.

A jogegységipanasz-eljárás egyes kérdései és a „jogkérdésben való eltérés” tesztje

Ahogy már korábban is jeleztem, és az AB gyakorlatában is kimutatható, hogy a jogegységi ítélezés irányvonalai nem jelentenek teljesen új jogásztechnikákat a magyar jogi gondolkodásban. Ezért megítélésem szerint továbbra is fontos, hogy a Kúria az Alaptörvény értelmezésének stratégiáira figyelemmel hozza meg értékelő döntéseit, amikor jogegységipanasz-ügyeket bírál el. Hogyan alakult az elmúlt időszakban a panaszok befogadásának elbírálása és a jogkérdésben való eltérés megállapításának tesztje a Kúria Jogegységi Panasz Tanácsának kialakult gyakorlatában? Melyek a kiinduló premisszák, a kiinduló konklúziók, ezek vezetnek-e újabb premisszához?

¹⁹ Pozsár-Szentmiklósi i. m. (15. lj.) 110.

A befogadhatóság megállapításának lépései

A Bszi.-ben intézményesített eljárásrend első lépése a befogadás tárgyában való döntéshozatal, azaz a Jogegységi Panasz Tanácsnak döntenie kell, hogy a panaszt befogadja-e, vagy nem fogadja be, hanem visszautasítja azt. A Bszi. 41/C. § (6) bekezdése alapján formalizált döntést a visszautasítás tárgyában kell hozni és kiadni, de ha a Kúria nem utasítja vissza a panaszt, akkor az lényegében befogadást jelent. Ha a Tanács a panaszt visszautasítja, nem történik érdemi vizsgálat. A jelenleg hatályos Bszi. a befogadás feltételeivel kapcsolatban egyértelmű rendelkezéseket tartalmaz. A befogadás feltételeit a Kúriának szigorúan kell értelmeznie. Amennyiben bármelyik visszautasítási feltétel fennáll, a Tanácsnak vissza kell utasítania a panaszt.

A „teszt” első, „formális” lépései közé tartozik a panasz benyújtására jogosultak körének vizsgálata. A Bszi. 41/C. § (1) bekezdése szerint a jogegységi panaszt a Kúriánál terjesztheti elő az, aki az eljárási törvények alapján felülvizsgálati kérelem előterjesztésére jogosult. Ezenkívül nagyon fontos, hogy a panasz benyújtására jogosult fél kizárólag jogi képviselő közreműködésével terjesztheti elő a panaszát.²⁰ A benyújtásnak e feltételét szigorúan vizsgálja a Kúria. A panaszok visszautasításának gyakori oka volt ugyanis a 2021. évben, hogy a panaszt benyújtó felek helytelenül értelmezték ezt a szabályt, és a panasz benyújtásakor az alapeljárásra szóló meghatalmazást terjesztették elő. Az alapeljárásban érvényes jogi képviselő részére szóló meghatalmazás ugyanis nem terjed ki a jogegységipanasz-eljárásra is. A Kúria egyértelműen kifejtette a határozataiban, hogy „a jogegységi panasz eljárás [...] olyan rendkívüli, a jogerő utáni, a jogegységet célzó *sui generis* eljárás, amely a jogrendszer belső koherenciájának megteremtését szolgálja, jogorvoslati eljárás ugyan, de nem a per folytatása (Jpe.I.60.005/2021/5., Jpe.I.60.011/2021/3.)”. Az alapeljárás során adott meghatalmazás hatálya ezért önmagában, automatikusan nem terjed ki a jogegységipanasz-eljárásra, a panasz előterjesztőjének tehát kifejezetten a jogegységipanasz-eljárásra vonatkozó meghatalmazással kell igazolnia jogi képviselője képviseleti jogát.²¹

A következő, szintén jogértelmezési kérdéseket felvető visszautasítási ok (amelyet korábbi tanulmányomban is jeleztem már) a Bszi.-ben az illeték megfizetésének elmaradása vagy hiányos megfizetése. A Bszi. 41/C. § (6) bekezdés c) pontja szerint, ha az eljárási illetéket nem vagy hiányosan fizették meg, akkor a Kúria nem fogadja be a panaszt. A jogértelmezést igénylő kérdés ugyanis ebben a kontextusban a költségkedvezmények tekintetében merül fel. A Kúria eddig kialakult gyakorlatában szintén kitűnik, hogy a panaszt több esetben az illeték

²⁰ Bszi., 41/C. § (6) bekezdés b) pont.

²¹ Lásd a Jpe.I.60.017/2021/4. számú jogegységipanasz-határozatot.

meg nem fizetése vagy hiányos megfizetése miatt utasította vissza a Panasz Tanács. Ezekben a kérdésekben az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény vonatkozó szakaszai az irányadók (a továbbiakban: Itv.). Az Itv. 56. § (1) bekezdése szerint ugyanis nem kötelezhető illeték fizetésére az, aki a külön jogszabály szerint költségmentességet vagy e törvény szerint illetékmentességet élvez. A tapasztalatok alapján gyakran előfordul, hogy a felek számára értelmezési problémákat jelent az Itv. értelmezése abban a tekintetben, hogy mely személyek jogosultak illetékmentességre vagy költségkedvezményre. Amennyiben a panaszt benyújtó felek személyes illetékmentességre hivatkoznak, egyértelműen és pontosan meg kell jelölniük azt a jogszabályhelyet, amely alapján az illetékmentességet állítják. Ellenkező esetben a Kúria visszautasítja a panaszt.

Emellett értelmezési kérdésként merült fel az illeték megfizetése szempontjából a per tárgyának értéke is. Az Itv. 39. § (1) bekezdése szerint az illeték alapja a polgári peres eljárásban a per tárgyának, polgári nemperes eljárásban az eljárás tárgyának az eljárás megindításakor fennálló értéke, a jogorvoslati eljárásban pedig a vitássá tett követelés vagy követelésrész értéke. A (3) bekezdés szerint, ha az eljárás tárgyának értéke az (1) bekezdésben foglaltak szerint nem állapítható meg, és ha törvény másként nem rendelkezik, az illeték számításának alapja felülvizsgálati és jogegységipanasz-eljárásban 700 ezer forint. Ez utóbbival kapcsolatban az egyik ügy felperese azzal érvelt, hogy mivel a „jogegységi panasz eljárás tárgya a jogegységi panasszal támadott ítélet korábban közzétett döntéseknek való megfelelése, ezért a vitássá tett követelés értéke álláspontja szerint nem állapítható meg”. A Kúria határozatában kifejtette, hogy „az alperesi beavatkozó érvelésétől eltérően a per tárgyának értéke a jogegységi panasz eljárásban is megegyezik a keresetben érvényesített követelés vagy más jog értékével, amely jelen esetben a kereset tárgyát képező szerződésben kikötött szolgáltatásért járó ellenszolgáltatás értéke”.²²

A befogadási teszt lépései közé tartozik annak a kérdésnek az eldöntése is, hogy a panaszt a törvényben meghatározott határidőn belül terjesztették-e elő. A Bszi. 41/C. § (1) bekezdése szerint a jogosult a 41/B. § (1) és (2) bekezdései szerinti határozat közlésétől számított 30 napon belül, a Kúriánál terjesztheti elő a jogegységi panaszt. A határidők számításával kapcsolatban a Polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény vonatkozó szakaszait szükséges figyelembe venni. Amennyiben a panasz ezen szabályok szerint elkészült, azt vissza kell utasítani.

A következő fontos elem, amelyet a panasz befogadhatóságával kapcsolatban vizsgálni szükséges, az a feltétel, amelyet a Bszi. 41/C. § (6) bekezdés e) pontja rögzít, ami szerint a Kúria visszautasítja a panaszt, ha az a 41/B. § (1) bekezdése

²² Lásd a Jpe.I.60.007/2021/4. számú jogegységipanasz-határozatot.

alapján került előterjesztésre (vagyis, a Kúria nem orvosolta a korábban már állított jogkérdésben eltérést), de a felülvizsgálati kérelemben az előterjesztő nem hivatkozott a Kúria közzétett határozatától jogkérdésben való eltérésre. A panasz előterjesztőjének az „(1) bekezdés” panaszban olyan kúriai határozatra kell hivatkoznia beadványában, amelyre a felülvizsgálati kérelemben már hivatkozott, és amellyel kapcsolatban az eltérést jelezte, azonban a Kúria nem orvosolta azt. Nagyon fontos eleme a Kúria kialakult gyakorlatának, és a Kúria számos határozatában kifejtette, hogy a jogkérdésben történő eltérés tényét nem elég pusztán megemlíteni. A panaszt benyújtó feltől ugyanis elvárható, hogy a jogkérdésben történő eltérés lényegét, elvi alapjait feltárja, ütköztesse egymással az összehasonlított határozatok jogértelmezését, érvelési hátterét. Ennek hiányában a Kúriának nincs lehetősége érdemben elbírálni a panaszt.²³ A jogegységipanasz-eljárás korábban már említett objektív jogvédelmi jellege nem alakítja át az eljárást hivatalbólívá, azaz az eljárás alapja a fél megfelelő kérelme, a Kúria nem hivatalból keresi meg és ütközteti az eltérő jogértelmezési tételeket.

Visszaautasítási indok a Bszi.-ben az is, ha a panaszt nem 2012. január 1. után hozott és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett kúriai határozattól való eltérésre hivatkozással nyújtották be. Ennek magyarázatul változatlanul az szolgál, hogy

„[m]ivel a Kúria 2012. január 1-jén került nevesítésre (»tétélezésre«) az Alaptörvényben és – bár a Bszi. 188. §-a alapján a Kúria szervezeti értelemben és az ítélkezési tevékenység tekintetében a Legfelsőbb Bíróság jogutódja, azonban – a Kúria Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozata alatt értelemszerűen csak 2012. január 1-jét követően közzétett határozatok értendők”.²⁴

A befogadás további feltételeként rögzíti a Bszi., hogy a panaszt 2020. július 1-jét követően hozott kúriai határozattal szemben nyújtsa be a jogosult. A Bszi. 197/B. § (5) bekezdése egyértelműen rendelkezik arról, hogy mely határozattal szemben nyújtható be panasz. E szerint jogegységipanasz-eljárásnak a Kúria 2020. július 1-jén és az azt követően meghozott, a 41/B. §-ban meghatározott határozata ellen van helye. A 41/B. §-ban meghatározott feltételek teljesülése esetén a jogegységipanasz-eljárásnak az ügyben alkalmazott és alkalmazandó eljárási törvénytől függetlenül helye van, ha a felülvizsgálati kérelemmel támadott határozatot a bíróság 2020. április 1-jét és a Kúria a határozatát 2020. július 1-jét követően hozta.

A visszaautasítási okok vizsgálata körében nagyon fontos annak vizsgálata, hogy a jogosult megjelölte-e azokat a határozatokat, amelyekkel szemben

²³ Lásd például a Jpe.I./60.014/2021/5. számú határozatot.

²⁴ Patyi i. m. (3. lj.) 315.

a panaszt előterjeszti, illetve azokat, amelyektől a jogkérdésben történő eltérést állítja. A Bszi. 41/C. § (3) bekezdése szerint a jogegységi panaszban – a beadványra vonatkozó általános szabályokon túl – meg kell jelölni azt a határozatot, amellyel szemben a fél a panaszt előterjeszti [a) pont], és azt a közzétett kúriai határozatot, amelytől jogkérdésben való eltérést állít a fél [b) pont]. A Bszi. a jogegységi eljárás szabályai között rögzíti, hogy a „Kúria közzétett határozata” alatt a Kúria Bírószági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatát kell érteni.²⁵ Amennyiben a Bírószági Határozatok Gyűjteményében nem közzétett határozatra hivatkozik a panaszos, a panasz visszautasításának van helye. Ezenkívül lényeges elvi álláspont alakult ki a hivatkozott határozatokkal kapcsolatban a Kúria gyakorlatában. Ez alapján a panaszban nem elégséges bármilyen tartalmú határozat pusztá megjelölése, ugyanis a fél kötelezettsége az is, hogy a jogkérdésben történő eltérést ismertesse. „A Bszi. 41/C. § (3) bekezdés b) pontjában rögzített törvényi elvárás nem egy bármilyen tartalmú közzétett kúriai határozat megjelölését jelenti, hanem az állított jogkérdésben az eltérés konkrét ismertetését igényli, ennek vizsgálata ugyanis – a panasz befogadása esetén – az eljárás lényege, ennek hiányában az eredménnyel nem folytatható le.”²⁶

A jogkérdésben történő eltérés megállapításának szempontjai a Kúria gyakorlatában

Ha a panasz megfelelt a törvényben foglalt összes befogadási feltételnek, a Kúria az érdemi elbírálást végzi el. Ha az érdemi elbírálás során a Kúria megállapítja, hogy a jogkérdésben történő eltérés nem áll fenn a hivatkozott és a támadott határozatok között, akkor a panaszt elutasítja. Korábbi tanulmányomban már összefoglaltam azokat a tartalmi feltételeket, amelyeket a Kúriának figyelembe kell vennie, amikor a jogkérdésben történő eltéréssel kapcsolatban dönt.²⁷ Most a Kúria gyakorlatában kialakult szempontok áttekintésére koncentrálok. Ehhez elsősorban a jogegység és az ügyazonosság fogalmának meghatározása szükséges, mert egyrészt a törvény szövegszerűen nem tartalmazza a jogegység fogalmát, így azt sem, hogy mit jelent annak megsértése, másrészt az ügyazonosság fogalmát sem vezette be – ezeket a Kúria dolgozta ki az egyes ügyek elbírálása során kialakult gyakorlatában, ugyanis ahhoz, hogy a jogkérdésben történő eltérést megállapíthassa, szükség van magának az egységes jogalkalmazás tartalmi feltételeinek kidolgozására. A Kúria szerint:

²⁵ Bszi., 32. § (1) bekezdés b) pont.

²⁶ Lásd a Jpe.I.60.012/2021/4. számú határozatot.

²⁷ Patyi i. m. (3. lj.) 315–317.

„[A] Bszi. jogegységi eljárásra és jogegységi panasz eljárásra vonatkozó rendelkezéseiből, annak egyes eseteire vonható le – negatív oldalról – következtetés, amelynek értelmében a jogegység hiányát a korábbi döntéstől való indokolatlan eltérés okozza. A jogegység követelménye tehát sohasem absztrakt, hanem mindig konkrét ügyekhez, jogértelmezéshez köthető, az csak meghatározott és megjelölt bírói döntések tekintetében merülhet fel. Sem a Bszi., sem más jogszabályok nem rendelkeznek a jogegység alapvető feltételéről, a döntések jogi egybevetetőségéről. A jogegység leggyakrabban anyagi jogi kérdés, mivel azt kell biztosítani, hogy a bíróságok hasonló ügyeket ugyanolyan tartalommal döntsenek el. A jogegység követelményén belül tehát az az elvárás, hogy ugyanazon jogkérdést felvető ügyekben (ügyszázadosság) a jogértelmezés is azonos legyen. Ha nincs meg az ügyek közötti azonosság, mert eltérő háttérűek a bírói döntések, akkor sem jogilag, sem tágabb értelemben nem értelmezhető a jogegység.”²⁸

A jogegység absztrakt fogalmát tehát mindig konkrét ügyekre vonatkoztatva lehet értelmezni, de ennek során is az (állítólagosan) eltérő határozatokban megjelenő elvi tartalmak és a jogértelmezés részletes feltárása segítségével. Jogkérdésben való eltérésről tehát akkor beszélhetünk, ha a Kúria ugyanazt a jogfogalmat hasonló tényállás esetén eltérő tartalommal értelmezte, vagy ugyanazon jogi fogalomból eltérő döntést vezetett le.

Az ügyszázadosság, amellyel kapcsolatban meggyőződésem szerint elsősorban nem az ügyek tényállási azonossága, hanem sokkal inkább az összevetetősége számít, tartalmi szempontjainak meghatározása elengedhetetlen a jogkérdésben való eltérésről szóló helyes döntés meghozatalához, hiszen a Kúriának azonos tartalmú jogértelmezést azonos vagy hasonló tényállással rendelkező esetekben kell végeznie. E fogalom lényeges tartalmát a Kúria szintén a határozataiban fejtette ki:

„Az ügyszázadosság több tényező által befolyásolt, összetett jogfogalom, amelyet mindig esetről esetre kell vizsgálni. Ha a döntések jogkérdésben való hasonlóságát vizsgálja a Kúria, szigorúan kell venni az összehasonlított bírói döntésekben az alkalmazott anyagi jogszabály egyezőségét (hatály, normatartalom) és a jogértelmezés szempontjából releváns tények azonosságát. A Kúria szükségesnek tartja hangsúlyozni, hogy nincs ügyszázadosság eltérő anyagi jogi háttérű, azonos anyagi jogi háttér mellett eltérő kérelmet tartalmazó, vagy azonos anyagi jogi háttér mellett az összehasonlítást lehetetlenné tevő vagy releváns körülményekben jelentősen különböző tényállású ügyek és annak alapján indult jogviták között. Alappal kérdőjelezhető meg az ügyszázadosság továbbá az azonos anyagi jogi háttér mellett eltérő kereseti vagy eltérő felülvizsgálati érvelés esetén.”²⁹

²⁸ Lásd a Jpe.I.60.002/2021/7. számú, a Kúria gyakorlatában is meghatározó jelentőségű, többször hivatkozott határozatot.

²⁹ Lásd például a Jpe.I.60.005/2021/5. számú határozatot.

Ezeket a feltételeket vizsgálja tehát a Kúria, amikor a panaszt érdemben vizsgálja meg. Amint említettem, e tartalmi szempontok meghatározása nélkülözhetetlen abból a szempontból is, hogy a potenciális jogosultak e feltételek ismeretében minél pontosabb és minőségi érvelést tartalmazó panaszt nyújtsanak be. Ez a panasz eljárás sikerességére is hatással lehet a későbbiek folyamán, amennyiben sikerességen azt értjük, hogy az eljárás eredményeként az egyes esetekre vonatkozó helyes kúriai jogértelmezés lesz az irányadó a bíróságok számára. Ebben a körben érdemes megemlíteni, hogy a Kúria közzétette azt a jogegységi határozat hatályú jogegységipanasz-határozatát, amelyben megállapította a jogkérdésben történő eltérést, azonban a támadott határozatot hatályában fenn tartotta, mert az eltérést a Kúria indokoltnak tartotta. A rendelkező részben a Kúria azt is kijelentette, hogy a támadott határozattal ellentétes jogértelmezés a továbbiakban nem hivatkozható.³⁰

A jogegységipanasz-eljárással kapcsolatos változások rövid összefoglalása

Korábban a jogegységi panasz intézményének bevezetésével együtt felvetődő jogi kérdéseket tárgyaltam. Abban az időszakban számos jogértelmezési probléma merült fel, amelyre a jövőre vonatkozó *de lege ferenda* jellegű javaslatot fogalmaztam meg. Akkor még nem rajzolódt ki a Kúria jól körülhatárolható gyakorlata a jogegységipanasz-ügyekre vonatkozóan. Továbbá a Bszi. jogegységi panaszra vonatkozó bizonyos rendelkezései is változtak.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy az általam vizsgált problémákra és kérdésekre adott továbbfejlesztési javaslataim egy része beépült a gyakorlatba, illetve a Bszi. módosításai tekintetében is megmutatkoznak. Javaslatként vetettem fel például az illetékmentességgel, költségkedvezménnyel kapcsolatos jogértelmezés kapcsán, hogy érdemes lenne a polgári perrendtartásról szóló szabályokat a Bszi.-be beépíteni az állampolgárok jogainak minél hatékonyabb érvényesítése és az egyértelmű jogértelmezés biztosítása érdekében.³¹ A jelenleg hatályos Bszi. 41/C. § (1) bekezdés *h*) pontja tartalmazza, hogy a jogegységipanasz-eljárás lefolytatása során megfelelően alkalmazni kell a Polgári perrendtartásról szóló törvénynek a költségkedvezményekre vonatkozó rendelkezéseit. A Bszi.-ben a visszautasítási okok kibővültek azzal, hogy a Kúria 2012. január 1. után hozott és a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától való eltérésre hivatkozással lehetséges panaszt benyújtani, illetve az a Kúria 2020. július 1. után hozott határozatával szemben terjeszthető elő. A visszautasítási okok ebből

³⁰ Lásd a Jpe.I.60.015/2021/15. számú jogegységi határozat hatályú jogegységipanasz-határozatot.

³¹ Patyi i. m. (3. lj.) 314.

a szempontból is egyértelművé váltak. Szintén problémaként vetettem fel, hogy a Bszi. nem tartalmazta azon szabályokat, amelyek az eljárás megszüntetésének eseteire vonatkoznak. Ezek fontos eljárási cselekmények, amelyek részletes szabályozást igényelnek. A jelenleg hatályos Bszi. 41/C. § (9) és (10) bekezdései részletesen tartalmazzák azon rendelkezéseket, amelyek az eljárás felfüggesztésére és megszüntetésére vonatkoznak.

Összességében elmondható, hogy jogegységipanasz-ügyekben a Bszi. vonatkozó rendelkezéseinek értelmezését illetően a Kúria Jogegységi Panasz Tanácsa kialakított egy jól körülhatárolható értelmezési gyakorlatot, amellyel a jövőben a jog egységes értelmezésének és alkalmazásának feltételeit hosszú távon képes lesz biztosítani, ezek közül kiemelendő az ügyazonosság-összevethetőség kérdése. Hozzá lehet tenni azt is, hogy a jogegységipanasz-határozatokban kifejtett befogadási feltételek és az érdemi elbírálás tartalmi feltételeinek kidolgozása rendkívül fontos az állampolgárok jogainak hatékony érvényesítése szempontjából. Ha a jogi képviselő közreműködésével eljáró felek követik a Kúria gyakorlatát, akkor annak alapján részletesebb, átgondoltabb érveléssel lesznek képesek a panaszokat megfogalmazni, álláspontjuknak megfelelő jogi alátámasztást nyújtani.